

CSÍKI SZŐTTES SZOKNYA — ROKOLYA

JÁNOS PÁL

A viselettörténet szerint, az ősi magyar köntöst, a kereszténység elterjedésével a nők ruházatában a szláv eredetű szoknya váltotta fel, míg később a német, illetve a Székelyföldön javarészt szász hatásra, a szoknya mellett megjelenik a rokolya is (németül „Rock“).

A mai nyelvhasználat alig is tesz különbséget szoknya és rokolya között. A rokolyát parasztibbnak tekinti, a szoknya inkább városias öltözék. Valójában, a különbség ennél több: a szoknya bolti anyagból készül, a rokolya háziszőttésből. Szótári elhatárolásban (Dictionarul limbii române moderne), a rokolya (rochia) olyan öltözék, amelyikben az egyazon anyagból készült alsó és felső rész, vagyis a szoknya és a blúz, egyetlen ruhadarabot alkot. Lényegében „a szoknya és rokolya közti különbség a szabásban is megnyilvánul. A szoknyát megszabják, a rokolyának csak a varrás adja meg harangalakját. A közhasználatban e két fogalom egymás mellett él, s felváltva, szoknyának vagy rokolyának nevezik ugyanazt a ruhadarabot. A csíki szőttes megkülönböztető jelző különíti el a legjobban a bolti szoknyától a népies rokolyát.

Jóllehet, a házi szőttes öltözék az egész Székelyföldre általánosan jellemző volt, e tanulmány csupán a csíki területre, pontosabban a Felcsíki, Középcsíki és Alcsíki medencére szorítkozik. Ez a rész egymagában eléggé zárt terület. Köröskörül hegyek koszorúzzák. A változatos domborzat azonban kisebb tájegységekre taglalja az azonos jellegű kárpátközi medencét. A tagoltság régebb bizonyos elszigeteltséghez vezetett. Egyes falucsoportok majdnem különálló életet éltek. 1764 után a határórszázadok is fokozták ezt a területi elhatároltságot.

A történelem tanúsága szerint, ez a vidék az évszázadok során alig ismert egyebet tatárdúlásnál, hadakozásnál. A székelyek harcosszabadság szeretete akkora életerőt adott, hogy a legnagyobb veszélyeket is túléltek. A 8—10 gyermekes családok pedig biztosították az utánpótlást. Jutott ebből mindenre. Az ősi somlyói iskolában nevelt értelmiség nagyrésze kirajzott a vidékről. A leánygyermek századok óta szolgálnak

Brassóban, Kolozsváron, Bukarestben. Időszakos munkára férfiak és nők rendszeresen eljártak Moldvába ; csíkiak csépelelték Háromszék és Barcaság gabonáját ; de bárhová vetette is őket az élet, többségük mindig visszatért az ősi portára. A falu pedig megmaradt hagyományörzőnek, s elmaradottságában tiltakozott minden ellen, ami szokatanul új volt.

Az iratlan törvények és szokások, az élet egész menetét megszabták, természetes tehát, hogy az öltözködésre is normatív hatással voltak. A hagyományos viselet korcsoportok, alkalmak, területi elhatárolások vagy éppen rituális vonatkozások nagy összefüggésében nyilvánul meg. Az öltözködést tehát földrajzi tényezők, gazdasági körülmények, társadalmi helyzetek, történelmi korok és kordivatok, sőt ilyen esetben a népi ízlés sajátos vonásai, az erkölcsi felfogás vetületei és a történelmi hagyomány örökletes kincsei szabályozzák. Egészen természetes jelenség, hogy Csík viselet szempontból sem egységes. Az általánosan uralkodó jelleg mellett, bizonyos sajátos vonások alapján, eléggé elkülöníthető viselet- és tájegységek alakultak ki. Ilyenképpen, Csíkszentdomokos sajátos népviseleti zóna, Szenttamástól Madarasig ugyancsak jellegzetes terület, a mai Madéfalva nagyközség s javarészt Csíkszentmihály egy harmadik tájegységet alkot ; a Fiság völgye Menasággal ugyancsak sajátos vidék, s az alcsíki Oltmente is különálló vonásokkal szerepel, mint ahogy Kászon sem azonos egyikkel sem. Ez a szigorú mérce persze ma aligha alkalmazható, de a népi öltözködés még mindig bőven őriz tájankénti hagyományos jegyeket.

Alapjában véve, a székely viselet évszázadok óta alig változott, s az összes ruhadarabok mellett, éppen a rokolya az, amelyik szövés technikája miatt más formában nem is varrható, legföljebb tehát színösszetétele, hossza, bősége és a korcolás, vagy lerakás híme, valamint a kísérő díszek váltokozhatnak, vagy változtak, de maga a viseletdarab nem.

A csíkszentsimoni mázatlan kályhacsempe solymár nője, csipőben toltott, harangaljú rokolyában tanúskodik a XVI. századi viseletről. 1770-ben széki rendtartás szabja meg a szolgálók bérét, s ez egyben viselettörténeti vonatkozásban is jelentős. A pénzfizetés mellett a cselédnek járt : „... egy pár új Csizma. két Pár Fejelés Csizma, Egy Fekete Czondra vagj a czondra helyett egy Mejre való, 3 Ing, egj Gyolts, egj Gyapot, egj Kender, egj Ing aly Szöszből, egj Gyapot Rokoja, egj Kender, eg Rása elő ruha és egj Surtz Szöszből ...“ (Imreh István i.m., 29. 1.) A rendtartásban szereplő gyapot és kender rokolya pedig háziszötte, s azt akkor még Háromszéken is mindenütt használták.

A múlt századvégi statisztikai adatok szerint, a Székelyföldön több mint 10.000 szövészeket tartottak nyilván. Ritka volt az asszony, aki nem maga szötte vagy varrta volna a család ruházatát. Orbán Balázs a Székelyföld Leírásában így ír erről: „Székelyföldön a ruházat (néhány fényűző cikken kívül) a háztól telik ki, mégpedig a nők ügyessége és szorgalma által“, majd ismét máshol megjegyzi : „... kender igen sok terem. A szorgalmas asszonyok ezt felfonják, felszövik, valamint juhaik gyapját is, s ezekből nemcsak saját és férfiak öltönyét állítják ki, hanem nagy vászon- és posztókereskedést űznek“. (I.m. II. k. 28 l.) Korántsem állít-

hatjuk azonban azt, hogy a csíkos szöttes rokolya mellett, nem hódított teret a bolti anyagból varrt szoknya s a történelmi divatok nem érződtek volna meg, a csíki nő öltözékén is. Iulius Bielz jegyzi meg az erdélyi százszok viseletéről, hogy a kialakult paraszti öltözet, a XV. század után a városi polgárság külföldről átvett ruhadarabjaival is bővült. Éppen ennek a hatásnak, megkésett jelensége az, hogy a rokolya mellett e vidéken is divatossá válik a városias szoknya és különösen a polgárosultabb Háromszéken, meg Alcsíkon, még a szöttest is háttérbe szorítja. Apor Péter, idézett munkájában, már az 1700-as évek elején megjegyzi: „... Nézd meg a mostani felfordult világban / paraszt, jobbágy leányt ... / Ezek között is már köz a rása szoknya, / Ha pedig fogadni akarsz szolgálatra, / Rea sem figyelmez brassai posztóra, / Mente, szoknya legyen mind jóféle rása“.

Érthető, ha így elszomorodva mondja: „Jertek elé tú is, jó székely asszonyok, / Régi köntösökben az kik már nem vattok“. Valóban a Csíkon kívüli részek, viszonylag gyorsan kivetkőznek.

Kővári László Székelyhonról című, 1842-ben megjelent munkájában a Homoród vidékének viseletéről írja: „... a nőserg: tarka mellénnyel a Brassóban szolgált fiatalok, mindenek fejről szalagok kigyóznak a fejr fersingre, mely előtt fekete kötény van“, — bizonyosságul arra, hogy a polgári divat, módosította a népi öltözködést. Brassó a felcsíki leányok százait vonzza. Az évekig tartó szolgálás során „kiöltözködnek“, a városi divathoz igazodnak. Írásos bizonyítékok szerint már a XVII. században Csíkbán is ismerik a „veres posztó szoknyát“, a selyemszoknyát, a bolti szövetből készült vadmoly szoknyát, a moldont, rázsát és kamukát, a brassai posztóból készítette, de a főúribb bársony, tercenella, stabit, atlasz, habos tafotta, selyem damaszt, karaszia, tabit vagy a kuruckor divatos gyöngyös, bogláros és csipkés, islógos és prémezett szoknyái nem hódítottak teret, még az idegenben cselédeskedők között sem. Csíkbán a népi öltözködés, a népviselet is jobban megőrződött, mert az öregek, a falu, szigorúan ragaszkodott az ősi viselethez.

Milyennek ismerték az ősi székely női viseletet ?

„A Karcsú derékről, melyhez csinos, piros pruszli simul, fekete-vörös csíki, s úgynevezett masina-fonál és faolajas fejtőből (ez gépen font, színtartó, fehér, fekete és piros gyapotfonál) készített házi szöttes rokolya — szoknya omlik le, látni engedvén a kis lábakat, melyeket ékes, fényes kordován csizma főd“ — írja a Világ Népe című könyv a székelyek viseletéről.

Ez a viselet azonban, egyáltalán nem öleli fel a különböző vidékek változatokban még ma is oly gazdag leltárát.

A rokolya szöttesből készül. Igen nehéz időkben kenderből, kender és gyapjú elegyes anyagából is szöttek rokolyát. Hosszú időn át a **mejjék** kender volt csupán, öltőnek (ontok) használták előbb a gyapjút, majd a faolajas bolti fejtőt. Mezőre, barnára festett csepűből is készítettek ruhát, de ilyenre csak a legöregebbek emlékeznek vissza.

Ma természetes alapanyaga a gyapotfonal, de vegyítik fénypamuttal, sőt fémszállal is. A szöttes lehet hosszan csíkos, vagyis **széjbeszött**, keresztbe csíkos vagy másképpen labodás, de ismerték az egyszínű és orsón

pergetett vagy vegyített, sőt szálon fogott hímes szövésűt is. Ez utóbbi között van kerek- vagy koszorú hímes, borshímes, rozsfeyes, fenyőágas, kockás és ezerkockás, vagyis pepita, békaszemes, babos, sikattyús vagy csak üres.

Atiszta színekkel öltött, keresztbe csíkos szöttes lehet egyes, másod-egyed vagy kettős takács aszerint, hogy felvetéskor egy bordafokba egy, egy és kettő vagy mindig két szálát fognak. Köznapi, **miesnapi** rokolyának a lazább szövésű másodegyest használták. A rokolya szöttes anyagát nyüst szerint is megkülönböztetik. A valódi csíki szöttes rokolya kétnyüstös. Szőnek azonban három, négy, sőt újabban ötnyüstös rokolyákat is. Utóbbiakat főleg Csíkszentdomokoson készítik. A legrégebb szöttesek csíkjai, labodái, egyenlő keskenyek voltak, s csak tiszta színek váltották egymást. A színskála viszont gazdag volt: piros, fekete, barna, kék, sárga, zöld, esetleg fehér és ezek árnyalatai egyaránt előfordultak. Az egykori előruha, kötény vagy másképpen katrinca, és a gyermekek, leánykák rokolyája hasonlóan készült, csak keskenyebb csíkok sorakoztak egymás mellett. Csak a piros és a fekete rokolya egyszínű, hasonlóan csak kékes árnyalatú a muharköntös, fehér pedig a menyasszonyi fersing s ritkábban az alsórokolya, amit **porcelánrokolyának** is neveznek, ha tiszta fehér gyapjából való. A csíkos szövés — a mintás szövés legegyszerűbb formája — egyébként régebb általánosan elterjedt volt. Csíkosan szőtték a párnacsúpot, a kenderlepedőt, a rúdravaló lepedőt, a kosárterítőt, a törülközőt, sőt a gyapjából készült tarisznyaposztót is.

A csíkos szöttes rokolya színeinek összeválogatása, fejlett művészi érzékre vall. Az általánosan ismert piros-fekete csíkos, a sokféle színváltozatnak csak egyik, talán leggyakrabban előforduló képviselője. Tüzesen virít, éppen ezért „**langos**“ rokolyának is mondják. A bőjti rokolya csíkjaiban a kék a feketével váltakozik. Ehhez hasonló a hónapok első vasárnapjára készült szöttes is, csupán a kéket díszíti farkasfog. Kimondott ünnepi rokolyának tekintik a piros-fekete-kék csíkos, amit gyakran farkasfoggal hasított barna laboda egészít ki. A farsangi rokolya búzakékes. Csíkozása piros-zöld-piros-kék-barna, a pirosat közbeiktatott más színnel nem díszítették.

A sötétbúzakékes rokolyából hiányzik a piros szín. Csíkjai: zöld-barna-búzakék. Idősebbek öltözéke.

Árnyékos, borús időben zöld egyest viseltek, ünnepre is öltöttek ilyent. A vakisás rokolya inkább asszonyos. Főszíne a piros, kávébarna és a fekete. A feketét sötétkék is helyettesítheti. Elterjedt a piros egyes: piros-zöld-barna csíkozású rokolya is. A mintás szövésű, de tiszta fekete szoknya az öreg asszonyok ruhája, gyászra viszont csak „hím“ nélküli fekete szoknyát viselnek.

30—40 éve vált divatossá a fémszálás hasítású „**rezes**“ rokolya. Madarastól Domokosig ma is ez a legcifrább szöttes.

A hímes rokolyák különösképpen Szentdomokoson divatosak. Ebben a községben szívesen hordanak ezerkockásat, vagy orsón pergetett piros-feketét is.

Régebb a leánykáknak kenderből szőttek tiszta piros rokolyát, amint hogy valamikor a menyasszony fehér rokolyáját is keskeny, piros csíkok taglalták. Tiszta fehér rokolyát csak egyszer kapott a leányka. 1867 után került a csíkos szőttesbe a keskeny fehér sáv. Alcsíkon ilyennek adták az uniós rokolya nevet. Idővel a szoknya-szőttes színskálája bővült, a csíkok szélesedtek, az egyszínű csíkokat, illetve labodákat másszínű keskeny sávval hasították ketté, vagy csak kihalászták belőle — vagyis fiókolták — s az is előfordult, hogy a hasítást és a fiókoltást együtt is alkalmazták, de hasítottak kétszeresen és fiókoltak kétszeresen is. Gyakori jelenség manapság, hogy egy-egy kisebb sávot farkasfogasan szőnek, s ezzel hasítják vagy fiókolják a nagy labodát. Igen divatos volt még századunk elején a felleges fonállal eszközölt hasítás. Ma csak öreg rokolyákon találunk ilyeneket. Az utóbbi 40 esztendőben a színsávok egyenlősége is megbomlott, a főszínek szélesebbek, a kísérő színek vagy aláfestők pedig jóval keskenyebb csíkban váltják egymást. A régi hagyományos színösszetétel sem mértékadó. Magyarázata talán az, hogy újabban Felcsíkon is csak egy-két rokolyát készítettett magának a lány, s azt pedig olyan gazdagon színezi, hogy minden eddiginél ünnepélyesebb legyen. Az olajos gyapottonál helyett, így került a csíkok közé a fényes pamut, a DMC, meg a gyöngyfonal. Ezzel egyidőben persze a színskála is sokat világosodott, s olyan színekkel is kiegészült, amelyek hagyományosan egyetlen rokolyafélében sem fordultak elő mint a fréz vagy a kanárizöld.

Életkor szerint is különbözött a csíki szőttes rokolya színösszetétele. A fiatalabbak főszíne a piros, illetve a piros-fekete. A középkorúak piros-barna-fekete csíkokkal ékesítették az ünnepeket, az öregek színe a barna és fekete volt. Ezt felcserélni nem illett.

Ezelőtt egyetlen faluban sem volt olyan varrónő, aki rokolya készíttéssel foglalkozott volna. Azt nagyrészt minden édesanya meg tudta varrni. Újabban falun is elég sok szakképzett varrónőt találunk. Ezek varrják a rokolyát is.

A rokolyának nincs szabáshíme. A mintegy 50 cm széles, 8—11 sing hosszú szőtttest két arányos részre vágják. A rövidebb, 3 vagy 4 singből készül a felső, a hosszabbik 5, illetve 7 singből a rokolya alsó fele. Régebb a rokolyák bővebbek voltak, ma azonban kevesebb anyagból varrják. A rokolyaanyag semmilyen más szabásra, tehát megszabásra sem alkalmas, mert a vágás mentén kifoszlik.

Az említett két részt összevarrják, majd a felső részt az alsóval egybeillesztik. Ezek szerint, minden rokolya toldósan készül. Amikor a hosszú volt a divat, akkor a toldás a rokolya középső részére, vagyis a derekára esett, a lábszárközépen felüli rokolyákat — vagy a még rövidebbeket — viszont csípőben, farban toldják. E kétféle toldás a rokolya alakját, formáját is megszabja.

Harangaljú formáját, a gallértáji erős ráncolás vagy korcolás, valamint az alsó rész enyhébb ráncolása vagy éppen lerakása adja. Régebb csak a ráncolás volt ismeretes. Ezt egyszer, kétszer vagy háromszor húzva vagy éppen csokrosan, azaz petrezselymesen szedve végezték. Újabban a lerakás szinte általánosan elterjedt. A lerakás haladhat jobbra, balra, de

van szemberakás is, mely arányos távolságokra ismétlődhet; lehet egyes, másodegyes, kettős, illetve hármas is, attól függően, hogy egy-egy szakaszon hány és milyen rakás fordul elő. Néha a csíkok szerint igazodik és a mellékszínre esik a berakás. Az alsó rész petrezselymes felszedését vagy ráncolását, valamint a berakást általában levarrják. Ez a levarrás lehet egysoros, kétsoros, vagy hármas, de újabban ismeretes a hímes, a keresztezett levarrás, sőt a darázfészkes berakás is. A berakást Felcsíkon soha nem vasalják le, mint ahogy a rokolyát sem kell vasalni, mert kirúgja magát. Kászonban a lerakás a gallértól halad végig és készítéskor szabályosan levasalják. Alul a lerakás kiszélesedik. Csíkjai is ezért nagyobbak, minden más vidék rokolyáinál. Az alsó ráncolást vagy lerakást le is varrhatják. Gyakori a zsinóros, szalagos (selyempertlis) vagy éppen bársonycsíkos letűzés. Ezek a polgári szoknya díszítő elemeiből kerültek a rokolyára. Néha az is előfordul, hogy éppen három sorosan, hullámosan, szarúfásan vagy összefordított kígyósan, esetleg kockázva varrják. Ismeretes olyan letűzés is, amikor díszítő szalagfodrocskákkal, ferdén varrt selyempertli, klott vagy bársony csíkokkal, rombuszokkal, vagy éppen bevont gombokkal ékesítik a rokolyát. Kétféle díszítő elem is találkozhat. A század elején fényes gombokat is alkalmaztak díszül, de ezek csak sötét színűek lehettek. A csíki rokolyának, a toldás fölötti vagy a toldás alatti része egyaránt lehet tászlis. Kászonban ma már nem divatos. Gyakori, hogy a tászli éppen a toldásra borul, és ez az általánosabb. A rokolya alsó részén csak ritkán fordul elő, de arra is van példa, hogy a csípőn toldott rokolyának, a csípő vonalán kívül és belül is tászlija van, sőt a rövidebb rokolyák esetében még visszahajtást is találunk. A csípőt főleg a felcsíki, „kerekebb“ rokolyák hangsúlyozzák ki, míg Alcsíkon a derékban toldott rokolya — mely lábszárközépig vagy éppen bokáig ért — hosszabbította meg az alakot. A sokgyermekes felcsíki családok eszményített nőtípusa az anya volt, az egyke felé fajló alcsíkiak, s különösen a medence déli része, a polgári divat után igazodott, s így, míg az előbbieket kihangsúlyozták a medencét, az utóbbiak a karcsú vonalakat kedvelték.

A rokolya alja csak a XIX. század elején volt teljesen síma. Akkor csupán erősebb vászonbélés adta meg kerületének a tartást és a formát. A szinte földig érő vagy éppen földet is seprő szoknya és rokolya alsó szélére kefezsínórt tettek, hogy kopását megelőzzék. Később a keskenyebb csíkozású előruha vagyis kötény anyagából ferdén vágott sávot varrtak a rokolya alsó felére, de az aljától legalább egy sánta arasz távolságra. A polgári szoknyák **pántlikás** alja vagy éppen bársony-szélezése a rokolyánál is jelentkezik. Kászonban ez a díszítő bársony eléri a 25 cm szélességet is. Háromszoros bársonyozás is előfordul néha. Ilyenkor legszélesebb az alsó sáv, a többi arányosan keskeny. A kefezsínór és a bársonycsík jól megfér egymással. A hármas, négyes párhuzamos szalagdíszítés helyettesítette a korábbi ráhajtásokat. Ma inkább az egyszínű vagy a hímes szövésű rokolyák díszje a szalagozás. A régi hosszú vagy félhosszú rokolyák majdnem kivétel nélkül bélelték alul, hogy a 10—14 cm széles vászonbéléssel a gyors kopást vagy szakadást megakadályozzák. Néha a rövid rokolyák alját saját anyagának visszazegésével erősítették, s a széles

bársonycsikkal együtt ennek az a feladata, hogy a pergő-forgó táncok során jobban kiterüljön. A színpadi ruhák esetében ma még hangsúlyozottabb szerephez jut.

Nem általános, de előfordul, hogy a bársonycsík felső fele cakkozott, sőt az is, hogy a bársonyszegő fölött és csak az uralkodó piros csíkon (labodán), zsinórból formált, stilizált tulipán díszel.

A rokolya, derékra szoruló gallérozott felső részét, a toldásig hasítékkal látják el, mégpedig úgy, hogy a felső szélet mindkét végén saját anyagából szegik vissza, de nem varrják össze. A hasíték mindig az előrészre kerül. Éppen ezért, soha nem maradhat el a kötény (előruha, katarinca, sure), ami a hasítékot takarja s ugyanakkor a rokolyát óvja a szennyződéstől, hiszen csak ritkán lehet mosni. Félős, hogy a mosással a színek valamelyike kifakul, fog és tönkreteszi az egészet. A gallér nyitott két végére rokolyakötőt, utóbb csak fémkapcsot varrnak, de abból néha hármat is, hogy tetszés szerint lehessen szorítani vagy lazítani derékban a rokolyát.

A rövidebb felcsíki rokolyákat gyakran módosították terhesség idejére azzal, hogy a kötény alatt menedékesen kiengedtek a tászliból, amivel megnyúlt az előrész és nem kapott fel. Újabban, a terhes asszonyok terhességük, utolsó hónapjaiban nem is járnak rokolyában.

Belső, házimunkákra vagy kapálásra, aratásra és szénagyűjtésre, nem vesznek rokolyát az asszonyok, vagy levetik azt. Ilyen esetben az alsószoknya a szokásos öltözék. Utcára, falu között, csupán alsórokolyásan nem járhatott sem asszony, sem fiatal leány. Utóbbiak különösen vigyáztak, hogy alsószoknyásan ne mutatkozzanak.

A rokolyát, fejen keresztül veszik fel, vetkőzéskor pedig kilépnek belőle. Télen, nagy hidegben, két rokolyát is felvesznek egymásra. Valamikor szívesen viseltek alul kékes vagy zöldes flanel-szoknyát, mivel az melegebb. Nyári zuhogó záporban, fejükre emelték a rokolya hátulsó felét, hogy ne ázzanak. A hosszabb rokolyákat házi foglalatosság során, esetenként a csipőhöz tűzték oldalt, hogy könnyebben mozoghassanak.

Ma a rokolya viselésének semmilyen különös tilalma nincs. Társadalmi kötöttségek eddig sem jutottak szerephez. Szegény és gazdag, lófő, katona vagy jobbágy, semmis zsellér vagy cigány is viselhetett rokolyát. Községenként mégis voltak bizonyos színekötöttségek. Ezeket áthágni nem volt szabad. Hosszú időnek kellett eltelnie, amíg a más faluból férjhez jött asszony annyira honosnak számított az új helyen, hogy a faluban szokásos rokolyát viselhetette. Most ez az elhatároltság teljesen felbomlott.

A társadalmi helyzet inkább a kelengye gazdagságában nyilvánult meg. Felcsíkon a legszegényebb leánynak is volt hat szöttes rokolyája, a módosabbaknak 8—12, a leggazdagabbaknak tizenöt is. Csak a legritkább esetben fordult elő, hogy akár tizenöt rokolyából is kettő teljesen meg-egyezzék.

Felcsíkhöz hasonló hagyományőrzéssel csak Kászon és Menaság becsülte a rokolyát. Alcsíkon — az Olt mellett — legfeljebb kettőt vitt férjhez a lány, a többi posztó, szövet, selyem vagy más anyagból készült, bolti szoknya volt.

A kézzel varrott, régi rokolyákat, lassankint kikezdi az idő. Csak néhány év kell még és alig marad belőlük mutatványnak is, hacsak a múzeum, meg a falusi múzeumházak meg nem őriznek néhányat. A többire leselkedik a divat. A színpad ugyan visszahívhatja a viseletet, de megteremti a maga új formáit. Térden felüli, szinte minirokolyát is látni már. Ezek súlytalanok, éppen csak színskálájuk villan meg a pergő táncban. Az is előfordul, hogy népi együttesek földig érő szoknyát, módosan megszabott, lerakott aljat készítenek a csíkos szöttesből. Ez is egy a sok lehetőségből. Ma azonban jóval hagyományigényesebb a népi veretű kultúra és nem tűr meg mindenféle félmegoldást. A csíki szöttes rokolyára is talán ez a tisztább igény derít újból ünnepi mosolyt és lehetővé teszi, hogy évszázadok becsületével, változatlan tisztes ereklyeként, újabb évszázadokra megmaradjon.

ROCHIA SECUIASCĂ

(Rezumat)

În depresiunea intracarpatică a Ciucului de Sus și de Jos se păstrează încă un port popular caracteristic și tipic secuiesc. Una dintre cele mai frumoase piese de îmbrăcăminte o constituie *rochia*.

Pînza rochiei se confecționează la războaie țărănești, folosind în locul cînepii și linii de odinioară, bumbacul colorat de astăzi. Culorile dungilor sînt variate, dar ele păstrează încă o gamă convențională, în funcție de zonă, de vîrstă și de ocazie.

Rochia secuiască se compune din două părți distincte, mai mult încrețite în regiunea șoldurilor și mai atenuat plisată în zona, unde se îmbină cele două părți componente. Prin aceste încrețituri și plisări s-a obținut forma de clopot a rochiei.

Începînd cu secolul al XX-lea, pe rochie apar o serie de elemente decorative, aplicate cu gust și măsură. La început, decorul îl constituia o dungă orizontală la poalele rochiei. Inițial, această dungă era tot dintr-o țesătură în dungi colorate. Puțin mai tîrziu apar panglicile de mătasă și mai frecvente de catifea, care se înlățesc, ajungînd în zilele noastre la cca. 8—10 cm în Ciucul de Sus și 20—25 cm în Casin.

Odată cu scurtarea rochiei începe aplicarea volănașelor, mai cu seamă în zona Ciucului de Sus.

În ultimii decenii, încrețiturile și plisările au devenit tot mai variate, îmbogățindu-se și cu cusături de ornamentație pe ele. Folosind șnururi de mătasă și catifea, apar și motive florale, mai mult sau mai puțin stilizate. Nasturile mici, lucitoare de odinioară, sînt înlocuite prin mai mari, dar învelite. Nasturile învelite de tot felul, se aplică la distanțe egale, în zona îmbinării celor două părți sau pe la poalele rochiei. Nu putem omite de printre elementele decorative, triunghiurile, dreptunghiurile sau romburi decupate din catifea. Dungile de catifea pot lua forme de zig-zag sau pot fi dințate. Acest ultim fenomen nu putem însă generaliza.

Încă cu cîteva decenii în urmă, în zestrea multor fete din satele Ciucului de Sus figurau și cîte 16 rochii, diferite unele de altele. În zilele noastre, delimitările zonale ale tipurilor de rochii, precum și regulile de purtare în funcție de criteriile amintite mai sus, au ajuns într-o fază de dezorganizare și dispariție. Tipul de rochie care domină autoritar și aproape peste tot, este cea cu dungi late, alternîndu-se culorile roșu și negru. Nu se mai pune accent pe îmbinarea cu îndoitură în regiunea șoldurilor. Această tendință gravitează spre rochia scurtă.

Costumul scuiesc, ca atare și rochia, devine din ce în ce mai accentuat un costum pentru sărbători și de scenă, păstrată în majoritatea locului numai în muzee și în recuzitele caselor de cultură.

JEGYZETEK

- Alcsiki peres jegyzőkönyvek, deliberátumok 1631-től. (Csikszeredai Múzeum levéltári anyaga) 21.
- ANTAL ÁRPÁD, *Betlehemezés a székely falu társadalmi életében* — Nyújtódi betlehemezés.
- APOR PÉTER, *Metamorphosis Transylvaniae* — Az erdélyiek régi köntöseiről, Bpest, 1903, 43—58.
- A világ népei, *Nemzeti viseletek, Székelyek*. Kiadó hely és év nélk. 73.
- BÁNYAI EDIT, *A székely viselet* (Székelyföld írásban és képből) Bpest. 1941. 47—79.
- Portul popular al sașilor din Transilvania*, Sibiu, 1956, 13.
- BIELZ, JULIUS, *Die Volkstracht der Siebenbürger Sachsen*, H.é.n. Staatsverlag für Kunst und Literatur.
- BOZODI GYÖRGY, *Székely bánja* (Cluj) 1938, 211—25.
Dicționarul limbii române moderne, București, 1958, 723.
- V. EMBER MÁRIA, *XVI—XVII. századi ruhadarabok a sárospataki kriptákból* (Folia archaeologica, XIX. 167—180).
- FÉL EDIT, *A női ruházkodás Martonoson* (Néprajzi Értesítő, Budapest, 101—103).
- GÁBORJÁN ALICE, *Magyar népviseletek*, Budapest, 1969.
- GYÖRFFY ISTVÁN, *A néphagyomány és a nemzeti művelődés*, Bp., 1939.
- HÓMAN BALINT és SZEGFÜ GYULA, *Magyar Történet*, Bp., 1939. II. k. 206. l., IV. k. 472. l., V. k. 217—218., 232—233., 540. l.
- HAÁZ FERENC REZSŐ, *Egy székely falu öltözete* (Emlékkönyv a Székely Nemzeti Múzeum 50 éves jubileumára, Sepsiszentgyörgy, 1929).
- HELTAI GÁSPÁR, *Válogatott munkái*, Bukarest, 1957, 223—231 l.
- HUSZKA JÓZSEF, *A székely ház*, Bp., 1895 (ábrák).
- IMREH ISTVÁN, *Majorsági gazdálkodás a Székelyföldön a feudalizmus bomlásának idején*, Bukarest, 1956, 9—10., 129. l.
- IRIMIE, CORNEL, *Portul popular din zona Branului*, Editura Meridiane, București, 1961, 210—211. l.
- KERÉKGYÁRTÓ ADRIENNE U., *A házivászon alkalmazása és jelentősége egy-egy faluban*, Ak. Ért. 1959—1961, 80—86.
- NICOLAE DUNĂRE—FOCȘA MARCELA, *Portul buciumanilor din Munții Apusenii*, ESPLA, București, 1958, 37.
- KOZMA FERENC, *A Székelyföld közigazdasági és közművelődési állapota*, Bp., 1879.
- KÓVÁRI LÁSZLÓ, *Székelyhonról*, Kolozsvár, 1842.

- LÉVAI LAJOS, Orbán Balázs szülőfaluja Lengyelfalva, Odorheiu—Székelyudvarhely, 1935, 37.
- MOISUC, ELENA, Industria textilă din Braşov şi Țara Birsei, Catalog de documente, vol. I, Bucureşti, 1960.
- NAGY IMRE (fitódi), A csíki mennyegző (Vasárnapi Újság, 1857, Bp. — A vitéz székely nemzet részletesb ismertetése, Vasárnapi Újság, IV. évf., 1857. okt. 25, Bp.
- T. NAGY IMRE, Csikmegye gazdasági leírása, Bp., 1902, 14—15 l. — Cirkálások szeredai emlékeimből, Csíkszereda, 1924.
- NAGY JENŐ, A torockói magyar népi öltözet, Népművészeti füzetek, Bukarest, 1957.
- NAGY JÓZSEF, A tótok otthonáról Árva megyében, néprajzi monográfia, Alsókubin, 1891, 75—8.
- ORBÁN BALÁZS, Székelyföld leírása, II. k. Pest, 1869, 28., 80. l.
- PALOTAI GERTRÜD, Izlésnyilvánulás a népi divatban, Etnográfia, — Népeleti értesítő, 1940.
- SZABÓ T. ATTILA, A kalotaszegi népi öltözet, Utunk, 1959.7.2.
- P. SZATHMÁRY KÁROLY, A női öltözetdarabok története, Nemzeti Naptár, 1857.
- Századok, 1873: — Gersei Pethő Sára ingóságainak jegyzéke, 1580, 63. l.
- Századok, 1873: — Draskovith Johanna Mária, gr. Endródi Miklósné női hozománya 1652-ből, 354—355. l.
- SZEGHALMY GYULA, Erdélyi vármegyék, Bpest, 1942, 349.
- SZENDREI JÁNOS DR., A magyar viselet történeti fejlődése, Bp., 1905, 18.
- SCHULTZ IRÉN, Női viselet a kuruckorban, 1670—1700, Bpest, Pesti könyvnyomda, 305.
- ȚĂUTU NATALIA—STĂNESCU, Aplicații de broderii românești, Editura Tineretului, Bucureşti, 1969, 34—36.
- TOPPELTINUS, Origines et occasus Transsylvanorum, Lugduni, 1667, 96—107.
- VÁMSZER GÉZA, Szakadát, Kvár, 1940, 101.
- VITOS MÓZES, Csikmegyei füzetek, Csíkszereda, 1894, 858.